

DEANU BÁIKKÁLAŠ HÁLDDAŠEAPMI

ČIELGGADEAPMI
Deanu dálá
hálddašeami birra

Arvil
28.4.2025

Sisdoallu

1. Vuolggasadi.....	2
2. Deanu guollehálddašeapmi riika, guovllu ja báikkálaš dásis	3
2.1. Riika ja guovllu dási hálddašeapmi.....	3
2.1.1. Norggas	3
2.1.2. Suomas	4
2.2. Báikkálaš dásis Norggas ja Suomas	4
2.2.1. Deanučázadaga guolástanhálddahus (TF)	4
2.2.2. Deanu guolledoalloguovlu	6
2.2.3. Osolašgottit	7
2.3. Vuoigatvuodalaččat	8
2.3.1. Guolástanvuoigatvuodat Norggas	8
2.3.2. Guolástanvuoigatvuodat Suoma bealde ja alimus rievtti mearrádusat	8
2.3.3. Bartaeaiggádat.....	10
2.4. Sámedikkiid rolla	11
2.4.1. Sámediggi Norggas.....	11
2.4.2. Sámediggi Suomas.....	12
2.5. Áššedovdiorgánat	13
3. Dálá (báikkálaš) hálddašeapmi geavatlaččat	14
3.1. Deanu soahpamuš, Deanu oktasaš bivdonjuolggadus ja jahkásaš árvoštallan- ja ráddádallanproseassa Deanu luossabivddu rahpamis	14
3.2. Deanu čuovvun- ja dutkanjoavku	15
3.3. Deanu luossanáliid dikšunbargojoavku	15
3.4. Soahpamuša báikkálaš čuovvunjoavku	16
3.5. Deanu luossanáliid dikšunplána 2020 ja dan ođasteapmi - ovdamearka hástalusain.....	16
4. Deanu hálddašeami hástalusat dán čielggadeami vuodul -Čuovvovaš lávkkít	18
4.1. Hálddašeami ulbmil dál muhtun muddui eahpečielggas, hálddašeapmi biedgguid ja váttis áddet - ja báikkálaš dásis orru uhcán váikkuhanváldi stáhtaid doaimmaide	18
4.2. lešguđet oainnut hástalusain goabbat beale rájá – dáhttu ovttasbargat gávdno muhto formála proseassat ovttasbargui ja gulahallamii váilot	19
4.3. Čuovvovaš lávkkít	20
Gáldut	21
Mildosat.....	23

1. Vuolggasadji

Sámediggi dievasčoahkkin lea mearridan ásahit «Deanučázadaga báikkálaš hálldašanmodeallat» - proševtta, man ulbmil lea čielggadit vejolaš málliid mo báikkálaččat, ollislaččat ja rájáidrasttildeaddji hálldašit Deanučázadaga.

Proševtta duogázis lea Sámedikki diedáhus *Diddi, luosjuolgi, goadjin ja duovvi* jagis 2021 luossahálldašeamis jogain ja mearain, man Sámediggeráđđi mearridii joatkit *Beaiveálgu* julggaštusastis. Barggu vuodđun lea maiddá Norgga Duohtavuohta- ja seanadankommišuvnna raporta, mas giedahallojuvvo Deanu bivdu ja sámekultuvra sierra kapihttalas.

Sámediggi lea dingon oanehaš vuodđočielggadeami Arvil oy:s, mas suokkardit vugiid lasihit báikkálaš hálldašeami Deanu čázadagas. Arvila árvvoštallama mielde mihttomeari olaheapmi lea vejolaš lávkkiid mielde. Dán čielggadeamis geahčastit dálá dillái: geat hálldašit dál, makkár mandáhtain ja mat orrot leamen dálá hálldašeami hástalusat. Loahpas evttohit lávkkiid ovddosguvlui.

Arvila konsulttaid Piia Nuorgam ja Kati Eriksen barggu leat Sámedikki beales stivren ossodathoavda Magne Svineng, seniorráđdeaddi Elle-Risten Wigelius ealáhusjuhkosis ja ráđdeaddi Vegar J. Bæhr ARVU – Areála ja kollektiivva vuoigatvuođaid juhkosis. Arvil ja Sámediggi leat doallan bargočoahkkimii 22.1. ja 30.1.2025. Arvil lea sádden guokte teakstahápmosa, main Sámediggi lea beassan addit máhcahaga ja daid leamašan vejolaš kommenteret čoahkkimiin 18.2. ja 23.4.2025. Barggus Arvil lea geavahan deháleamos duogášdieđuid, nugo lágaid, ovddit čielggademiid ja áššegirjiid, maid Norgga Sámediggi lea fállan.

Sámediggi sáddii ođđajagemánus 2025 guovddáš doaibmiide dieđu barggu birra eboastta bokte ja bovdii doaibmiid nammadit ovddasteaddji jearahallamii. Konsuleantaguovttos leaba jearahallan áššedovdiid Deanu guolledoalloguovllus, Luondduriggodatguovddázis, Ohcejoga gieldas, Suoma Sámedikkis ja Deanu guolástanhálldašeamis. Jearahallojuvvon áššidovdit leat ovddastan iežaset, eaige sin oainnuid sáhte dulkot organisašuvnnaid virggálaš oaidnun. Áššedovdit leat maid fállan vuodđodieđuid das mo hálldašeapmi doaibmá geavatlaččat.

Čielggadeapmi fállá oppalaš gova das mo hálldašeapmi doaibmá dál nu oanehaččat go leamaš vejolaš. Barggus ii lean vejolaš analyseret dárkilit dahje geahčadit hálldašeami detáljadásis. Teavsttas lea govvádus guovddáš doaibmiid rollain ja ovttasbarggus, ja struktuvrragovva dálá hálldašeami guovddáš oassebeliin ja áššegirjiin. Mildosiin gávdnojit de dárkilut ja vuđolut tabeallat sierra doaibmiid rollain, láhkalogahállamat ja gáldolistu. Tekstii ja struktuvrragovvii leat váldon dušše dat doaibmit main lea guovddášmearkkašupmi dán barggu ektui. Čielggadeames giedahallojuvvo luossa- dahje guollehálldašeapmi Deanu váldooalis.

Dán muttus das mii tearpmain hálddašeapmi dárkilut oaivilduvvo lea oassi dálá hástalusas, nugo hástalusat oasis bukte dárkilabbot ovdan. Dán čielggadeamis lea muhtin osiin geavahuvvon dahkujierbmi (AI) reaidun dieđuid analyseremis ja teakstasisdoalu hábmemis áššedovdi konsuleantta láidehusas.¹

2. Deanu guollehálddašeapmi riika, guovllu ja báikkálaš dásis

2.1. Riika ja guovllu dási hálddašeapmi

2.1.1. Norggas

Norggas luossa- ja sáivaguollebivdoláhka (Lov om laksefisk og innlandsfisk mv.) meroštallá mo ja geat hálddašit guollenáliid suodjaleami ja geavaheami. Lága 6 paragrafa² meroštallá mo guolástusa hálddašeapmi lea organiserejuvvon namuhuvvon lága vuodul.

Dálkkádat ja birasdepartemeantta (Klima- og miljødepartementet) lea bajimuš guolástanhálddašeami eiseváldi Norggas. Departemeanta mearrida dárkilut njuolggadusaid das mo guolástanhálldahus galgá doaibmat ja mo guolástanáššit galget giedahallojuvot. Dálkkádat ja birasdepartemeanttas lea guovddáš rolla Deanu soahpamušráđđádallamiin, dat jodiha ja oktiiheiveha ráđđádallanráhkanemiid ja doaibmá Norgga delegašuvvna váldoráđđeaddin.

Birasdirektoráhta Norggas (Miljødirektorat) lea guovddáš eiseváldi sáivačáhceguliid hálddašeamis. Direktoráhta ollašuhtá ráđđehusa ja departemeanta mearrádusaid ja doaibmá ráđđeaddin guolástushálddašeapmái guoski áššiin. Das lea ovddasvástádus maiddái vieris šlájaid, nu mo buggeluosa, jávkkadeamis. Birasdirektoráhta goziha ahte báikkálaš dási hálddašeamis Deanučázádaga guolástanhálldahus (TF) čuovvu lágaid.

¹ Dahkujierpmi geavaheapmi čuovvu Arvila dahkujierbmepriinsihpaid. Arvilis dahkujierbmi doaibmá álo olbmo geahču vuolde, iige dat geavahuvvo iehčanas mearrádusaid dahkamii. Mii geavahit dahkujierbmi min kundarii ávkin ja buoridit min bálvalusaid. Dan geavaheami vuodđun lea girjáivuoda ja olmmošvuoigatvuodaid gudnejahttin ja sápmelaččaid kultuvrralaš iešvuodaid vuhtiiváldin. Dahkujierbmi geavaheapmi lea čađačuovgi ja čuovvu gustovaš lágaid ja njuolggadusaid, maiddái diehtosuodjelágaid. Ovddasvástádus dahkujierbmi geavaheamis ja dan váikkuhusain lea ollásit Arvila konsulttain.

² § 6. *Fiskeforvaltningen*. Fiskeforvaltningen etter denne lov er: a. Departementet; b. Miljødirektoratet c. Statsforvalteren; d. Fylkeskommunen; e. Kommunen. Kongen kan gi nærmere regler om etablering av særskilte organer for forvaltning av anadrome laksefisk. Departementet gir nærmere regler om fiskeforvaltningens virksomhet og saksbehandling. Departementet kan gi forskrift om at fylkeskommunen og kommunen tildeles ansvaret for nærmere bestemte oppgaver etter loven. Statlig klageinstans for vedtak fattet med hjemmel i, eller i medhold av, loven kan også fastsettes i forskrift.

2.1.2. Suomas

Suomas guollebivddu hálddašeami mearrida guolástanláhka (379/2015)³, mii stivre guolleresurssaid suvdilis geavaheami ja suodjaleami. Láhka sisttisdoallá earret eará bivdoráddjemiid, bivdoeriid ja ráfáidahttináiggiid. Dasa lassin Suopma čuovvu EU oktasaš guolástuspolitihka. Lága 19 § mearrida geat leat guolástuseiseválddit.

Eana- ja meahccedoalloministeriija (Maa- ja metsätalousministeriö) lea bajimuš guolledoalloeiseváldi Suomas. Eana- ja meahccedoalloministeriija vástida Suoma stáhta ovddasteaddjin Deanu soahpamušráđđádallamiin Norggain ja ovddasta Suoma ráđđehusa. Ministeriija soahpá doaibmaválddalaš Norgga eiseválddiin čuovvun- ja dutkanjoavkku mandáhtas, Deanu luossanáli dikšunbargojoavkku mandáhta sisdoalus ja nammada ovddasteaddjiid guktuid joavkuide.

Ealáhus-, johtolat ja birasguovddáš (EBJ-guovddáš, Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus) lea guovlludási guolledoalloeiseváldi Suomas. Dat bearráigeahččá ja ovddida guollenáliid ceavzilis geavaheami ja hálddašeami, meannuda lobiid ja doarjagiid, goziha guollebivdoreguleremiid, bargá dutkan- ja ovddidanbarggu ovttasbarggus earáin, dego Luondduresursaguovddášin (Luke) ja Meahciráđđehusain. Lappi Ealáhus, johtolat ja birasguovddáš maddái ollašuhtá Deanu soahpamuša Suomas, oassálastá guolástannjuolggadusaid válmmaštallamii, bearráigeahččá guolástannjuolggadusaid, giedahallá spiehkastanlohpeohcamušaid, juohká diedu bivdonjuolggadusaid ja guollelobiid birra ja jodiha eastadandoaimmaid Gyrodactylus salaris luossadihki vuostá.

2.2. Báikkálaš dásis Norggas ja Suomas

2.2.1. Deanučázádaga guolástanhálddahus (TF)

Deanučázádaga guolástanhálddahus (TF) lea iehčanas erenomášorgána mii ásahuvvui 2011:s Deanuláhkaásahusain⁴ ja mii hálddaša bivdinvoigatvuodaid Deanučázádagas ja dan oalgejogain Norgga bealde dain čáziin gosa luossa goargnu. Hálddahus vuodđuduvvui sihkkarastit báikkálaš olbmuid ja earenoamážit čáhcegáddeolbmuid/johkasámiid árbevirolaš sierra guolástanvoigatvuodaid mat vuodđuduvvojit dološ geavaheapmái ja báikkálaš vieruide. TF ovttastahtá almmolašrievttálaš ja priváhtarievttálaš doaimmaid ja lea ovdamearkan báikkálaš hálddašeamis.

³ Kalastuslaki (379/2015), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150379>

⁴ Forskrift om lokal forvaltning av fisk og fisket i Tanavassdraget, Finnmark (Tanaforskriften), FOR-2011-02-04-119

Deanučázádaga hálddašeami vuodđun leat historjjálaš mearrádusat, nugo 1888 Deanuláhka⁵ mii nanne fierbmevuoigatvuodaid ja 1911 Deanu lálkaásahus⁶ mii stivre bivdovuoigatvuoda ollašuhhtima. TF ásaheavvui guhkes rievttálaš ja hálldahuslaš proseassa maŋŋá. Finnmárkkulága⁷ 28 § nannii jagis 2005 báikkálaš álbmoga bivdo- ja guolástanvuoigatvuodaid lága, dološ geavaheami ja báikkálaš vieruid vuodul. Deanu oktavuodas mearriduvvui dattetge lágidit sierra proseassa ásaheavvui guolástanhálddašeami. Birasgáhttentdepartemeanta vuodđudii jagis 2008 Deanulávdegotti, man evttohusa vuodul mearriduvvui ođđa ortnet Deanučázádaga guollebivdui.

Jagi 2011 Deanuláhkaásahus mearrida Deanu čázádaga guolásteami ja guollesurssaid báikkálaš hálddašeami ja sisttisdoallá mearrádusaid bivdovuoigatvuodain, bivdoáigodagain ja -vugiin, bivdoeriin ja birasgáhttemis.

TF:s lea vuoigatvuodda leat mielde hábmemin ja šiehtadallamin Deanučázádaga guollebivddu regulerema. TF bargguide gullet guolásteami lálčcin, luossalobiid juohkin, sállašiid registreren ja bearráigeahččan, luossamáddodagaid bearráigeahččan ja ceavzinnávccaid árvoštallan. Dat lea maid searvan Deanu čázádaga luossanáliid čuovvumii. TF čadaha ollu bargguid mat ovdal gulle stáhtalaš eiseválddiide, muhto dál doaimmahuvvojit báikkálaččat.

TF njuolggadusaid mielde luossanáliid galgá hálddašit ceavzilis vugiin árbevirolaš ja diedalaš máhtu vuodul.⁸ Váldoulbmil lea ahte Deanu čázádat galgá bissut lunddolažžan ja eallinnávccalažžan nu ahte sáhtta doarjut báikkálaš eallima ja kultuvrra, erenoamážit čáhcegádde/johkasámi kultuvrra. Luondduvulljodagaid geavaheami stivre vuodđojurdda ahte luondduriggodagat galget hálddašuvvot báikkálaš olbmuid ja boahttevaš buolvaid ovdun.

TF stivrras leat ovcci lahtu. Fierbmebivdovuoigatvuodalaččat dahje ng. luossabreavaeaiggádat válljejit vihtta lahtu oktasaščoahkkimis. Deanu ja Kárášjoga gielddat nammadit gukte stággobivdoáirasa. TF hálldahusas barget gukte fásta bargi: hálldahuslaš hoavda ja biologalaš áššedovdi. Dasa lassin juohke guolástanáigodahkii bálkáhuvvojit mearreáigásaš áššedovdit, geat oassálastet bearráigeahččamii ja godđoguliid rehkenastimii. Birasdirektoráhta čuovvu ahte TF čuovvu lágaid ja njuolggadusaid.

⁵ Lov om Retten til Fiskeri i Tanavasdraget i Finmarkens Amt., LOV-1888-06-23-1

⁶ Forskrift om fiskerettens utøvelse i Tanavasdraget, Finnmark, FOR-1911-04-01-2

⁷ Lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark (Finnmarksloven), LOV-2005-06-17-85

⁸ Vedtekter for tf - tanavassdragets fiskeforvaltning. Vedtatt av TF i møte 28.02.-01.03.2019.

2.2.2. Deanu guolledoalloguovlu

Deanu guolledoalloguovlu lea almmolašrievttálaš searvi, mii doaibmá Lappi EBJ-guovddáša ja eanan- ja meahccedoalloministeriija vuollásažžan. Dat lea okta Suoma 118 guolledoalloguovllus, maid doaibma álggahuvvui jagis 2019 guolástanlága⁹ mielde.

Guolledoalloguovlu galgá ovddidit guolleekonomiija ja ovddidit guolleresurssaid ceavzilis geavaheami. Dasa lassin Deanu guollebivdoguovllus lea erenomáš bargu dorvvastit Deanu leagi sápmelaččaid ja sin manjisbohttiid árbevirolaš guolástanvuoigatvuođaid. Deanu guolledoalloguovllu doaibmaguovlu gokčá Deanu čázádaga Suoma bealde, oktan dan oalgečázádagaiguin, dego Ohcejoga ja Anárjoga golgamiid. Deanu guolledoalloguovllu doaibmabáiki lea Ohcejoga gielddadáhus. Guolledoalloguovllus lea okta oasseáigásaš bargi ja geassit lohpevuodit ja guollevávttat. Guolledoalloguovllu doaibma ruhtaduvo guollehálddašanbuhtadusruđain, prošektaruđain, guollebivdinlobiid vuovdindietnasiin ja guollebivdoguovllu lohpebuhtadusain.

Deanu guolledoalloguovllu miellahttun leat guovllu guolástanvuoigatvuodalaččat ja riikkaviidosas guollebivdosearvit. Deanu guolledoalloguovllu hálddašeamis vástidit dievasčoahkkin, stivra ja doaimma jodiheaddji. Dievasčoahkkin lea guolledoalloguovllu bajimus mearridanorgána, ja dasa sáhttet lahtuid lassin oassálastit Sámediggi ja dihtolágan luonddusuodjalandsearvit. Lahtuid jienastanváldi mearriduvvo čáhceeaiggátvuoda sturrodaga mielde. Sámedikkis lea hállanvuoigatvuohta dievasčoakkámis, muhto ii jienastanváldi. Sámedikki searvan lea erenoamášvuohta mii čalmmustahtta guovllu mearkkašumi sámi guolástankultuvrra suodjaleamis. Dievasčoahkkin dohkkeha doaibma- ja fuolahanplánaid, vállje stivrra ja mearrida eaiggátvuodaruđaid juohkima.

Stivrras leat čieža lahtu ja sin doaibmaáigodat lea golbma jagi. Stivrra bargun lea meannudit áššiid maid dievasčoahkkinn galgá giedđahallat, fuolahit daid čadaheamis, lágidity guolástusbearráigeahču ja čuovvut mo ulbmilat ollašuvvet. Doaimmajodiheaddji lea stivrra vuollásaš ja sus lea ovddasvástádus guolledoalloguovllu beaivválaš hálddašeamis nu go rehketdoalus, ruhtahálddašeamis ja lohpehálddašeamis. Guolledoalloguovllu mearrádusain sáhtta váidity hálddahusriektái.

Deanu guolledoalloguovllu erenomáš ovddasvástádussan lea vuovdit Deanu guolástanlobiid ja registreret fatnasiid. Guolledoalloguovlu lágida guolledoalloguovlu bivdobearráigeahču, čuovvu guollemáddodagaid dili ja juohká lohpebuhtadusaid čáhceguovlluid oamasteddjiide. Muđui guolledoalloguovllu barggut mearriduvvojit guolástanlágas. Guovddáš bargun lea ráhkadit geavahan- ja dikšunplána, mii galgá bagadit guolásteami organiserema ja čáhceguovllu dikšundoaimmaid. Deanu guolledoalloguovlu leage ráhkadan Deanu guolledoalloguovllu dikšun- ja geavahanplána, mii lea dohkkehuvvon jagis 2021. Deanu

⁹ Kalastuslaki 379/2015

guolledoalloguovllu dikšunplánas daddjo, ahte dan ulbmil lea doarjut Deanu dikšunplána, mii gárvvásmuvai jagis 2020. Deanu guolledoalloguovlu vállje 2 ovddasteaddji Deanu guollenáliid dikšunbargojovkui. Deanu guolledoalloguovllu lea maid fárus Deanu guollenáliid dikšunplána válmmaštallanbarggus ovttastráđiid Luondduresursaguovddážiin ja EBJ-guovddážiin.

Deanu guolledoalloguovllus cealká guolástannjuolggadusa 40 §:s dárkkuhuvvon spiehkastatlobiin oahpahusguolásteami dahje kulturdáhpáhusaid várás EBJ-guovddážiin, mii meannuda lohpeohcamušaid.

2.2.3. Osolašgottit

Osolašgodd¹⁰ lea oktasaš čáhceguovllu hálldahuslaš ovtadat mas lea ovddasvástádus organiseret iežas čáhceguovllu bivdinuoigatvuođaid ja geavaheami. Osolašgoddái gullet daid giddodagaid¹¹ oamasteaddjit, maid dá gullá oasus čáhceguovllus. Oktasaš čáhceguovlu sáhtá gullat ovtta giddodahkii dahje mánngga giddodahkii ovtta. Oasálažžan beassá go oastá giddodaga mas lea oassi muhtun oktasaš čáhceguovllus. Man ollu ovtta giddodagas lea čáhcevuogitvuohta lea gitta das mo dat lea juohkasan áiggiid mielde. Oasuslohku mearrida man olu guolástanuoigatvuohta oamasteaddjis lea. Ossosat gávdnojit Eanamihtidanlágádusa giddodatregistaris.

Osolašgodd¹⁰ sáhtá miedihit guolástanlobiid, mearridit guollebivddu láigideami, dikšut čázádaga ja dahkat soahpamušaid ovdamearkka dihtii čázádaga láigoheamis. Osolašgotti doaimma stivrejit guolástanláhka (379/2015) ja oktasašguovloláhka (758/1989), ja dan bargun lea ovddidit suvdilis guolásteami ja čáhceguovllu dikšuma. Osolašgottit sáhttet ovtastuvvot stuorát ovtadahkan hálldašeami álkidahttima dihtii ja guollečáziid beaktiut ávkkástallama dihtii. Osolašgottiin lea maid dá váldi mearridit addetgo sii dutkanlobi iežaset čáziide.

Suoma beale Deanuleagis leat gávcc¹⁰ osolašgotti, main main njealj¹⁰ lea doarvái čáhceviidodat nu ahte sáhttet jienastit Deanu guolledoalloguovllu dievasčoahkkimis. Dat leat Njuorggán, Veahčat, Girkosiidda ja Vuovdaguoika osolašgottit.

¹⁰ Suomas doibmet badjel 20 000 osolašgotti, main oassi lea ordnejuvvon ja doaibmá njuolggadusaid mielde, ordnetkeahtes osolašgottit čoahkkanit dárbbu mielde oasálačča gohččuma mielde. Oarje- ja Sis-Suoma guovlohálldusvirgedoaimmahat (AVI) nanne oktasašguovlolága mielde buot osolašgottiid njuolggadusaid.

¹¹ Giddodat lea iehčanas eananeaiggátovttadat -dábálaččat eanastuhkka- mii lea merkejuvvon giddodatregisterii iežas dovddaldagain. Giddodaga sáhtá ee. oastit, vuovdit ja láigohit.

2.3.Vuoigatvuodalaččat

2.3.1. Guolástanvuoigatvuodát Norggas

Deanulága 4 § mielde olbmos gii šaddada unnimusat 2000 kg suinniid dahje vástideaddji meari eará *grovfôr/karkearehu* ja eaiggáduššá dahje láigoha eatnama mii lea eanemustá guokte kilomehtera eret eatno/johkagáttis ja gos son ássá dahje man lahka son ássá, lea vuoigatvuolta bivdit buot guollešlájaid ja geavahettiin buot lobálaš bivdinrusttegiid Deanučázadagas. Guolástanvuoigatvuolta gullá ovttá bearašgotti lahttui. Jos mánggas doaimmahit eanadoalu ovttaš seamma eatnamis, de dušše ovttaš sis lea vuoigatvuolta bivdit firpmiin.

Deanulága 5 § mielde daid ássiin, geat orrot Deanu ja Kárášjoga gielddain sihke Deanu čázadaga oalgejogain Guovdageainnu suohkanis lea vuoigatvuolta fitnet hálbái stággolobi. TF njuolggadusaid 10 § mielde báikkálaš stággobivdu vuodđuduvvo vieruiduvvan vuoigatvuhtii¹². Deanuleagi álbmogis geas ii leat fierbmelohipi, lea báikkálaš vuogaiduvvan vuoigatvuolta bivdit stákkuin ja nođđoduorgguin¹³ gáddis ja fatnasis. Vuoigatvuodalaš geas lea stággobivdovuoigatvuolta, galgá leat rekisterejuvvon álbmotregistaris fásta ássin Deanus dahje Kárášjoga gielddas, dahje Guovdageainnu suohkanis luossačáhcegáttis. Boazodolliin geat eai ása dáid guovlluin, lea stággobivdovuoigatvuolta go čadahit boazodoalu johkalegiin. Stággobivdovuoigatvuolta ii dattetge galgga geavahuvvot dainna lágiin ahte dat gáržžida daid geain lea bivdinlohipi Deanulága 4 § mielde, nappo luossabreavaeaiggádiin.

2.3.2. Guolástanvuoigatvuodát Suoma bealde ja alimus rievtti mearrádusat

Čuokkás 2.2.3. lea čilgejuvvon mo guolástanvuoigatvuolta Suoma bealde sáhtta vuodđuduvvat dasa, ahte oamasta giddodaga masa gullá čáhcevuigatvuolta oktasaš čáhceguvlui. Dan lassin Ohcejoga gieldalaččas leamaš stággobivdoriekti (gokčá bivdu gáttis ja fatnasis). Gieldalaš maid galgá duodalaččat orrut Ohcejogas, ii leat doarvái ahte sus leat registrerejuvvon ruoktobáiki Ohcejogas.

Dáid vuoigatvuodaid lassin Suoma beale Deanučázadagas guolástanvuoigatvuolta sáhtta leat maiddái sierravuđot. Guolástanlága (379/2015) 6 §:a mielde erenomáš- dahje sierravuđot guolástanovdduin oaivilduvvo guolástanvuoigatvuolta, mii vuodđuduvvá earái go čáhceguovllu oamasteapmái. Dákkár vuoigatvuodát sáhttet leat ovdamearkka dihte nannejuvvon dálu vuodđudeami oktavuodas dahje dat sáhttet vuodđudit sámiid erenomáš historjjálaš dahje árbevirolaš geavahanvuoigatvuhtii mii lea merkejuvvon Eanamihtidanlágádusa giddodatregisterii. Sierravuđot vuoigatvuodát addet vejolašvuoda

¹² Sedvanerett

¹³ Håndsnøre

bivdit dihto vugiin dihto guovlluin, beroškeahttá das gii čázádaga oamasta. Vuoigatvuodát sáhttet leat báikái čadnon, nugo mat buodđobivdovuogatvuodát dihto guollebivdosajiin, dahje sáhttet vuodđuduvvat viidábut mearriduvvon guvlui, gos dihto giddodagas lea vuoigatvuohta bivdit. Sierravuodtuoigatvuodát leat nannejuvvon buodđobivdui, golgadeapmái, nuohhtumii ja njángofierbmebivdui, muhto eai stággobivdui. Sierravuodtuoigatvuodáid hálddašeaddji riekti ii leat čadnon orrunbáikái, muhto geavatlaččat Deanu soahpamušain lea dáidda geat ássat Ohcejogas addon olu buoret sajádat guolásteami ektui. Daidda sierravuodtuoigavuodalaččaide geat eai oro Ohcejogas, bivdui oassálastin lea vejolaš oassálastinlobi bokte. Sierravuodtuoigatvuodalaččat leat váldon vuhtii Deanu guolledoalloguovllus nu, ahte sis lea lea riekti nammadit ovttá ovddasteaddji Deanu guolledoalloguovllu dievasčoahkkimii.

Dáid ovddabeale namuhuvvon guolástanrivttiid lassin Suoma alimusriekti attii 13.4.2022 guokte mearkkašahtti mearrádusa, mat nannejit báikkálaš sápmelaččaid guolástanvuoigatvuodáid Deanučázádagas. Guktot áššit guske geassit 2017 dáhpáhuvan guollebivddu mas nuppi Veahčajogas (KKO:2022:26) ja nubbi Ohcejot siste (KKO:2022:25). Lappi gearretriegti gieđahalai áššiid oktanaga guovvamánus 2019. Guktot áššit ovdánedje Suoma alimus riektái nu daddjon ovdamearrádusváidimin, maiguin sivaheaddji ozai nuppástusa gearretriegvtti čovdosiidda hoavvarievtti (Norggas lagmannsrett) sadjái njuolga alimus rievttis. Alimus riekti miedidii váidinlobi ja váidagat gieđahallojuvvojedje.

Veahčajot-áššis áššáskuhtti gáibidii ránggáštusa njealji báikkálaš sápmelaš guollebivdái lobihis bivddus, go sii ledje guolástan vuokkain ja stákkuin stáhta čázádatguovllus Veahčajogas Meahciráđđehusa lobi haga. Dát lobit bohte vuovdimassii Meahcceráđđehusa neahttagávppis cuoŋománus 2017 ja dat vuvdojuvvojedje lohppii moadde minuvttas. Vástideaddjit miedihedje iežaset šlivgon namuhuvvon guovllus namuhuvvon áiggi, muhto biehttaledje bargan rihkkosa. Sii oaivvildedje ahte sin guollebivdu lei oassi vuodđolágas suddjejuvvon sámi kultuvrras, masa sis lei vuoigatvuohta sierra lobi haga. Lappi gearretriegti hilggui áššáskuhttima, daningo guollebivdu lei sin kultuvrra guovddáš oassi ja dan ráddjemii eai lean dohkálaš ákkat.

Alimusriekti árvoštalai dáhpáhusa sámiid vuodđolága 17 §:a 3 momeanttas suodjaluvvon kultuvrralaš vuoigatvuodáid geahččanguovllus. Alimusriekti gávnnašii, ahte guolástanlága 10 §:a 2 momeanttas gáibiduvvon luosa ja guvžá goargjanguovllu sierra guolástanlohpi gáržžidii mearkkašahtti ládje sápmelaččaid kultuvrralaš vuoigatvuodáid. Go lohpi lei fitnodekonomalaččat menddo divrras ja lohpeameari lei ráddjejuvvon, de dat geavadagas esttii sámiid árbevirolaš guollebivddu. Nuba lálkaásaheami heiveheapmi livččii čielgasit ruossalasvuodas sámiide vuodđolága 17 §:a 3 momeanttas dorvvastuvvon vuoigatvuodaiguin. Alimusriekti mearridii ahte guolástanlága mearrádus ii galgga gustot vuodđolága § 106 vuodul, ja áššáskuhttin lobihis bivdduin hilgojuvvui. Mearrádus nannii sápmelaččaid vuodđolágalaš

vuoigatvuoda ollašuhttit árbevirolaš guolásteami nu ahte dan ii sáhte eahpegovttolaččat ráddjet sierra lohpeortnegiin.

Ohcejotsis-áššis áššáskuhtti gáibidii báikkálaš sápmelažžii ránggáštusa guolástanrihkumušas. Almmái lei biddán luosa njággofirpmiin Ohcejogas lobálaš guolástanáigodaga olggobealde borgemánus 2017. Guollebivdu dan áigge borgemánus lei vuostá stáhtarádi oalgejogaid guoski láhkaásahusa (297/2017), mii dalle lei fámus. Almmái miedihii iežas leat biddán luosa, muhto oaivvildii ahte árbevirolaš luossabivdu lea sámi kultuvrra vuodđooassi ja ahte ásahus rihkku su vuodđolágas nannejuvvon vuoigatvuodaid. Diggeriekti hilggui áššáskuhttima dainna ákkain, ahte guolástanráddjehus goaridii vuoduheamet sápmelaččaid kultuvrralaš guolástanvuoigatvuoda.

Alimusrieki árvoštalai dáhpáhusa seamma láhkai go Veahčak dáhpáhusas vuodđovuoigatvuodaid geahččanguovllus. Alimus riekti gávnnašii, ahte guollebivddu ráddjen lei čuohcan erenomážit guovllu sápmelaččaide ja sidjiide dehálaš guollebivdoáigái. Ohcejoga luossa lei dalle buori ortnegis iige njuolgo suodjalandárbu lean. Go guollebivddu dievasgielddus borgemánus ii sáhtán adnojuvvot govtolažžan dahje vealtameahtumin, de ásahusa heiveheapmi rihkkošii sápmelaččaid vuodđovuoigatvuodaid. Alimusrieki mearridii, ahte ásahusa njuolggadus guđđojuvvo vuodđolága 107 §:a vuodul heiveheami haga, ja áššáskuhttin guolástanrihkkumis hilgojuvvui. Mearrádus nannii sápmelaččaid árbevirolaš guolástanvuoigatvuoda sajádaga ja deattuhii, ahte stáhta regulerendoaimmat eai oaččo eahpegovttolaččat eastit sápmelaččaid vuodđolágas nannejuvvon vuoigatvuodaid ollašuhttima.

2.3.3. Bartaeaigádat

Deanu guolástanjuolggadusaid ođastusa oktavuodas 2010-logu lohpageahčen ja 2020-logu álggus bodii ovdan ságastallamis ođđa guolástanriekteoamasteaddji joavku: bartaeaigádat. Dát leat olbmot, geat eaiggáduššet opmodaga Deatnogáttis, muhto geat eai gula árbevirolaš guolástanvuoigatvuodalaš joavkkuide, dego báikkálaš sápmelaččat dahje eananeaigádat geain leat historjjálaš guolástanvuoigatvuodaid.

Ođđa guolástanjuolggadusat attii bartaeaigádiidda vejolašvuoda oažžut iežaset sierra guolástanlohpekvohta. Dát bovtii viiddis digaštallama, go vuosttas geardde bartaeaigádat identifiserejuvvojedje sierra joavkun mas lei iežaset stáhtus guolástanvuoigatvuodavuogádagas. Mearrádus buvttii fuolaid erenoamážit báikkálaš olbmuid gaskkas guktuid bealde Deanu, daningo Deanočázadaga luossamáddodagat ledje leamašan garrasit njiedjamin, ja guolástanvejolašvuodaid juohkin ođđa joavkkuide oidnui hehttehussan árbevirolaš, historjjálaš vuoigatvuodaide.

Bartaeaiggiid vuoigatvuohta guollebivdui ii leat vuodđuduvvon árbevirolaš geavahussii dahje čáhcegátte/johkasápmelaš kultuvrii, muhto opmodaga oamasteapmái ja dan stáhtusii maid dat mielddisbuktá. Dan dihtii guolástanlobit barttaide lei Suoma hálldahuslaš čoavddus mii spiehkastii sápmelaččaid vuoigatvuodain.

2.4.Sámedikkiid rolla

2.4.1. Sámediggi Norggas

Norgga vuodđoláhka dorvvasta sápmelaččaide eamiálbmogin vuoigatvuoda sealluhit ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja eallinvuogi (Grunnloven 108 §). Norgga beale sámedikki doaimmain mearriduvvo sámelágas (Sameloven, 1987/56), man mielde Sámediggi doaibmá sápmelaččaid politihkalaš ovddastanorgánan ja dahká algagiid ja addá cealkámušaid áššiin, mat gusket erenoamážit sápmelaččaid gillii, kultuvrii ja servodatlaš dillái. Sámelága 4 § mielde leat stáhta eiseválddit geatnegahttojuvvon ráđđádallat Sámedikkiin áššiin mat leat erenoamáš dehálaččat sámiide. Šiehtadallamat galget čadahuvvot buori jáhkus ja ulbmilin lea juksat ovttaimielalašvuoda. Jagis 2022 bodii fápmui láhka konsultašuvnnaid birra áššiin main lea erenoamáš mearkkašupmi sápmelaččaide (Lov om konsultasjoner i saker av særlig betydning for samene). Dát láhka nannii ja dárkilastii konsultašuvdnageatnegasvuoda sisdoalu ja viiddidii dan nu, ahte dat guoská maiddái gielddaide ja guovllu eiseválddiide.

Sámediggi leamaš mielde NASCO:s jagis 2012 rájes dárkojeaddjin ja lea jagis 2024:s ohcan almmolaš álgoálbmot ovddasteaddjistáhtusa (IPRI). Sámediggi lea mielde maiddái álgoálbmogiid luossafierpmádagas ja leamaš riikkaidgaskasaš luossa álgoálbmotčoahkkimiid lágideaddjin.

Dálá Sámediggeráđi celkkii Beaiveálgu julggáštusastis ná: *“Ovttasbargoguoimmit dáhttot bargat dan ovdii ahte šaddá duohta báikkálaš bivdohálldašeapmi Deanučázádagas ja Deanu-soahpamuš mii dohkkeha vuoigatvuodalaččaid ja eamiálbmotbeali go hálldaša bivddu.”* Beaiveálgu-julggáštusas dálá Sámediggeráđđii maiddái nannii, ahte áigot čuovvulit sámediggediedáhusa “Diddi, luosjuolgi, goadjin ja duovvi”, mii lea dohkkehuvvon jagis 2021.

Dán vuodolaš diedáhusas Sámediggi buktá ovdan oppalaš ja prinsihpalaš linnjá mii guoská sihke luossabivdui mearas ja johkabivdui Sámi guovlluin. Vaikko áššegirji giedahallá olles Sámi guovllu, de Deanu erenomášsajádat ráđjejohkan ja dan kultuvrralaš mearkkašupmi sápmelaččaide lea ožžon das iežas deattu. Sámediggi deattuha ahte luossabivddu hálldašeapmi Deanučázádagas galgá vuodđuduvvot báikkálaš máhttui ja sámi kulturárbevieruide mat bisuhuvvojit ealli kultuvran buolvvaid čađa. Luosa mearkkašupmi sámi kultuvrii gehččo mánggabealagin: dat lea ealáhus, biebmodorvvu, giela ja árbevieruid guoddi ja searvvušlaš identitehta váimmus. Guollebivddu árbediehtu galgá dohkkehuvvot

dásseárvosažžan dieddalaš dieđu bálddas ja dan galgá aktiivvalaččat atnit luossanáliid suodjaleamis ja hálddašeamis.

Sámediggi lea kritihkalaš diliide go luossabivddu muddemat leat čađahuvvon almmá báikkálaš servodaga ja sámiid searvama haga. Erenoamážit Deanu oktavuodas deattuhuvvo ahte regulerendoaimmabijut, nu go Deanu soahpamuš, eai galgga čađahuvvot almmá gulahallama báikkálaš servošiin ja sámi berošteddjiguin. Báikkálaččat mat ellet lahka luondduriggodagaid ja váldet kultuvrralaš ovddasvástádusa, adnojuvvojit buoremus hálddašeaddjin. Deanučázádaga guolástanhálddašeapmi (TF) dovddastuvvo dehálaš aktevrán báikkálaš hálddašeamis, ja dan rolla háliidit nannet ja formaliseret.

Sámedikki politihkka lea huksejuvvon dan ala, ahte vuoigatvuohta bivdit Deanučázádagas gullá vuosttažettiin báikkálaš álbmogii, erenoamážit sidjiide geaid kultuvra, giella ja ealáhusat leat čadnojuvvon luossaguliide. Báikkálašvuohta, bissovašvuohta ja kultuvrralaš čatnaseapmi resurssaide leat dehálaš oasit hálddašeami vuodas. Sámediggi oaidná eaktun ceavzilis hálddašeapmái ahte báikkálaččat, nu go TF, duodas servet mearrádus bargui ja ožžot doarvái návccaid váldit ovddasvástádusa luosa gáhttemis boahttevaš buolvvaide.

2.4.2. Sámediggi Suomas

Vuodđolága²³ 17.3 § mielde sápmelaččain lea eamiálbmogin vuoigatvuohta bajásdoallat ja ovddidit iežaset giella ja kultuvrra. Sámediggelága²⁴ 5 § mielde Sámediggi addá sámiid vuoigatvuođaide, ealáhusaide ja birrasii laktáseaddji áššedovdicealkámušaid, bargá evttohusaid ja álgagiid. Sámedikki leage cealkán Deanu bivdui guoski áššiin dávjá. Sámedikkelága 9 § mielde eiseválddit galget ráđđádallat Sámedikkiin buot viidasut váikkuheaddji ja mearkkašahtti doaimmabijuin, mat sáhttet dalán ja erenoamáš vugiin váikkuhit sámiid dillái eamiálbmogin.

Eana- ja meahccedoalloministeriija bivdá Sámedikki nammadit lahtu ja várrelahtu Deanu soahpamušráđđádallamiid Suoma ráđđádallangoddái. Deanu guolledoalloguovllu njuolggadusaid mielde Sámedikkis lea oassálastinvuoigatvuohta guolledoalloguovllu dievasčoahkkimii ja dat nammada lahtu Deanu soahpamuša fápmuibidjanlágas (176/2017) ásaheuvon báikkálaš čuovvunjovkui. Sámediggi lea NASCO dárkunmiellahttu.

Sámedikki mearrida juohke válgabajis doaimmaprográmma, mas linnjejuvvo čuovvovaš válgabaji višuvnna, temát ja ulbmilat. Deanu buohta Sámedikki lea cealkán doaimmaprogrammas 2024-2027 ahte Sámediggi “ovddida ekonomalaš kompensašuvdna Deanu luossabivddu dievasgildosis” ja Sámedikki “figgá ovddidit Deanu johkasápmelaš [čáhcegáddeolbmuid] kultuvrra”.

Suoma Sámedikkis ii leat politihkalaš bábir nu mo Norgga Sámedikkis, mas Suoma Sámedikki dárkilut mihttomearit dahje plánejuvvon doaimmabijuid Deanu áššiin gávnnašii. Nugo

ovddabeale lea máinnašuvvon, de Suoma Sámediggi lea gal viššalit cealkán Deanu áššiin, muhto dán čielggadeamis ii lean vejolaš vuoddjut cealkámušaide.

2.5. Áššedovdiorgánat

Norggas lea sierra dieđalaš ráđđi luossahálddašeapmái (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning VRL) mii lea iešheanalis orgána man Norgga birasdirektoráhta nammada. Ráđđi, mas leat mielde golbmanuppeloškái dutki čieža ásahusas, árvoštallá Norgga luondduluosaid dili, identifisere guovddáš áitagiid ja addá diehtaga vuodul rávvagiid hálddašeapmái. Ráđđi almmustahtta jahkásaččat viiddes raporttaid, main čielggadit iežaset árvoštallama. Manjimuš raporttas jagis 2025 ráđđi ávžžuha ahte Deanu heajos luossamáddodaga geažil Finnmárkkus ii berrešii ráhppojuvvot mearraluossabivdu.

Norgga luonddudutkama instituhtta NINA (Norsk institutt for naturforskning) luossabivdinossodat lea guovddáš birashálddašeami máhttoresurssa sihke eami ja šaddaduvvon luosa ektui. Deanu rájaid rásttildeaddji dutkama oktavuodaš NINA bargá ovttas Suoma Luondduriggodatguovddášin. NINA nammada guokte lahtu Deanu čázádaga luossanáliid čuovvun- ja dutkanjovkui.

Luondduriggodatguovddáš (Luke) Suomas fas lea eanan- ja meahccedoalloministeriija vuollásaš dutkan- ja áššedovdiorganisašuvdna, mii bargá luondduriggodagaid suvdilis geavaheami ja biodállodoalu ovddideamen. Luke dutká vuvddiid, eanadoalu, guolásteami ja čáhceekosystemaid, ja ovddida čovdosiid ceavzilis ovdáneami hástalusaid ja odđa ealáhusaid doarjumii. Luke ovttasbargá ovttas sisriikkalaš ja riikkaidgaskasaš aktevrraiguin, ja dan dutkanbohtosat leat doarjjan mearrádusaid dahkamii ja ealáhuseallimii.

Luke vástida Suomas Deanu soahpamuša 12 artihkkalis oaivvilduvvon Deanu čázádaga guollenáliid čuovvumis ja dutkamis. Lukes leat guokte áirasa Deanu čázádaga luossanáliid čuovvun- ja dutkanjoavkkus. Luke ovddasvástádussan lea maiddái válmmaštallat Deanu soahpamuša 4 artihkkalis máinnašuvvon Deanu dikšunplána ovttasbarggus EBJ-guovddášin ja Deanu guolledoalluguovlluin. Lukes lea 1980-logu rájes leamašan doaibmabáiki Ohcejogas, gos barget 3 olbmo ja molsašuddi mearri dutkanprofessorat ja dutkit.

3. Dálá (báikkálaš) hálddašeapmi geavatláččat

3.1. Deanu soahpamuš, Deanu oktasaš bivdonjuolggadus ja jahkásaš árvoštallan- ja ráđđádallanproseassa Deanu luossabivddu rahpamis

Vuosttas Suoma ja Norgga gaskasaš Deanu soahpamuš bodii fápmui 1873, man manja soahpamuš lea ođaduvvon nuppelot gearddi. Dál fámus lea jagi 2017 Deanu soahpamuš¹⁴, man 1 § mielde soahpamuša ulbmilin lea sihkkarastit, ahte Deanučázádaga guollenálit ávkkástallojuvvojit ja hálddašuvvojit ceavzilis vugiin sihke ekologalaččat, ekonomalaččat ja sosiálalaččat. Soahpamuša mielde mearrádusaid dahkamis ferte ávkkástallojuvvot buoremus vejolaš diehtu, maiddái árbevirolaš diehtu. Ulbmilin lea luossanáli buvttadannávccaid buoremus ávkkástallan seammás go seailluhuvvo guollenáliid mánggahámatvuohta. Deanu soahpamuša mielde luossabivddu muddema vuodđun lea dikšunplána. Mudden galgá ollašuhttot nu ahte sierra luossanáliid dikšunulbmilat juksojuvvojit ja dat bisuhuvvojit guhkit áigge dásis dikšunplána mielde.

Jagi 2017 Deanu soahpamuša mihttomearrin lea gáržžidit buot luossabivddu logi jahkái vai luossajápmu geahppána 30 proseanttain ja dainna lágiin ealáskahttit luossanáliid suvdilis dássái. Guovddáš oassi soahpamuša lea dan mielddus: Oktasaš guolástannjuolggadus, oktasaš guolástannjuolggadus jagiide 2024-2030. Dán oktasaš njuolggadusas meroštallojuvvojit dárkilabbot bivdovuogit ja -áiggit, joavkkut jna. Vaikko dán njuolggadusa mielde luossabivdu Deanus lea vejolaš, de geasi 2021 rájes dat goittotge leamaš gildojuvvon. Dát vuodđuda Deanu soahpamuša 6 ja 7 artihkkaliide maid mielde stáhtat sáhttet ráđđádallamiid vuodul ja oktasaš mearrádusain ja das dahkkon beavdegirjjiin spiehkastit oktasaš guolástannjuolggadusas.

Bivddu giieldin orru goittotge dáhphuvvamen Suomas ja Norggas earálágan vuogi mielde. Norggas bivdu lea gildojuvvon ja rahppujuvvo, jos lea badjelbáza. Suomas fas bivdu giieldin dáhphuvvá jahkásaččat ráđđehusa lálkaásahusain mainna Suoma ja Norgga gaskasaš ráđđádallama beavdegirji biddjo fápmui, go árvoštallan mii vuodđuda Deanu luossanáliid dutkan- ja čuovvunjoavkku jahkásaš raportii, lea dahkkon. Dán jahkásaš árvoštallama eavttut bohtet ovdan oktasaš guolástannjuolggadusas. Árvoštallaneavttut leat goittotge guolástannjuolggadusa ja dan ovdabargguid vuodul nu mohkkái, ahte daid ii leat vejolaš čilget dán čielggadeamis.

Oktasaš guolástannjuolggadusas jagiide 2024-2030 lea lasihuvvon ođđa paragrafa, man mielde kulturdáhphusaid ja oahpahusa várás lea vejolaš addit bivdolobi, vaikko bivdu leage

¹⁴ Suomen ja Norjan välinen sopimus kalastuksesta Tenojoen vesistöissä (42/2017), https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2017/20170042/20170042_2

gildon. Suoma lálkkaásaheami ovdabargguid mielde dán njuolggadusa ulbmil lea sihkkarastit sámi árbedieđu sirdima ja ná uhcidit bivdogildosa váikkuhusaid sámekultuvrii. Lappi EBJ-guovddáš miedihii Suoma bealde geassái 2024 s. 30 spiehkastanlobi hui čavga eavttuin. Norga ii geassit 2024 rahpan vejolašvuđa ohcat spiehkastanlobiid vaikke fámus lea seamma guolástannjuolggadus.

3.2. Deanu čuovvun- ja dutkanjoavku

Deanu čuovvun- ja dutkanjoavku lea Suoma ja Norgga oktasaš áššedovdiorgána, mii vuodđuduvvui jagis 2010 riikkaidgaskasaš gulahallanšiehtadusain. Joavku bargun lea čuovvut ja árvvoštallat Deanu luossamáddodagaid dili ja addit dieđalaš rávvagiid máddodagaid/náliid dikšumis daid eiseválddiide geain lea ovddasvástádus guollehálddašeamis. Joavkku barggu meroštallá maiddá jagi 2017 šiehttojuvvon Deanu guolástansoahpamuš, man mielde Suoma eanan- ja meahccedoalloministeriija sihke Norgga dálkkádat- ja birasministeriija nammadit guktotge guokte ovddasteaddji jovkui.

Bargojoavku ráhkada jahkásaččat raporttaid mat čájehit dili ja ovdáneami luossamáddodagain Deanus, ja árvvoštallá mo máddodagat leat hálddašuvvon NASCO¹⁵ rávvagiid mielde, ja váldá árvvoštallamiidda mielde báikkálaš ja árbevirolaš máhtu. Dat maiddá identifisere váilevaš dieđuid ja addá rávvagiid dárbbalaš čuovvuleapmái ja dutkamii. Jahkásaš raporttain árvvoštallojuvvo luossamáddodagaid dilli mearriduvvon guottetmihttomeriid ektui ja das ovdanbuktojuvvojit guovddáš čuovvun- ja duogášdieđut luossamáddodagaid árvvoštallamis.

3.3. Deanu luossanáliid dikšunbargojoavku

Deanu luossanáliid dikšunbargojoavku lea Suoma ja Norgga jagis 2017 vuodđudan bissovažžan oaivilduvvon joavku, man bargun lea válmmaštallat Deanu luossanáliid ja guollebivddu guoskevaš gažaldagaid. Deanu čázádaga luossanáliid čuovvun- ja dutkanjoavku dutkit oassálastet dán bargui áššedovdin.

Deanu luossanáliid dikšunbargojoavku oassálastá Deanu soahpamuša 4. artihkkalis oaivilduvvon Deanu luossanáliid dikšunplána válmmaštallamii. Dikšunbargojoavku oassálastá maiddá jahkásaš bargui, mas árvvoštallát dárbbu spiehkastit bivdonjuolggadusain Deanu soahpamuša 6. artihkkala mielde.

¹⁵ GČ. Dárkilabbot Nasco birra mildosis.

Suomas Eana- ja meahccedoalloministeriijan nammada bargojovkui eiseválddiid ovddasteaddjiid ja maiddáid daid geain lea guolástanriekti, muhto Deanu guolledoalloguovlu evttohusa mielde. Eanan- ja meahccedoalloministeriijas lea maiddáid ovddasvástádus ovttasráđiid Norgga eiseválddiiguin meroštallat dikšunbargojoavku mandáhta. Suoma lálkkaásaheame ovdabargguin Suoma bealde čilgejuvvo, ahte dikšunbargojoavku lea dárbbášlaš, vai jahkásaš bivdonjuolggadusa árvvoštallan dáhpáhuvvá áiggil ovdal cuoŋománu álggu.

3.4. Soahpamuša báikkálaš čuovvunjoavku

Lappi EBJ ásaha báikkálaš čuovvunjoavku viđa jahkái háválassii. Joavkku lahttun leat bivdorievtti hálddašeaddjiid, bivdoturismmain bargi olbmuid, guovllu gielddaid, guolledoalloorganisašuvnnaid, hálldahusa, guolledoalloguovllu ja Sámedikki ovddasteaddjit. Joavku bargun lea árvvoštallat Deanu soahpamuša váikkuhusaid. Báikkálaš čuovvunjoavku sáhtá dahkat árvalusaid ja evttohusaid bivddu lágideamis ja guollenáliid dikšumis ja dan bargun lea oktiiheivehit sierra oainnuid guovllus. Báikkálaš čuovvunjoavku galgá dasa lassin gaskkustit báikkálaš árbediehtomáhtu čuovvun- ja dutkanjovkui ja fas luossanáliide guoskevaš diedalaš dutkanbohtosiid čanasjoavkkuide.

3.5. Deanu luossanáliid dikšunplána 2020 ja dan ođasteapmi - ovdamearka hástalusain

Geatnegasvuohta ráhkadit Deanu luossanáliid dikšunplána vuodđuduvvá Deanu guolástansoahpamuša 4 artihkkalii. Dan mielde soahpamuša oassebealit ráhkadit ovttasbarggus Deanu luossanáliid dikšunplána, mii sihkkarastá biologalaš šláddjivuoda ja náliid suvdilis geavaheami. Dikšunplána galgá leat njuovžilis, vuodđuduvvat dihtui ja ráhkaduvvot iešguđet luossamáddodahkii, ja dat galgá leat vuodđun go galgá ráhkadit vejolaš mearrádusaid spiehkastit oktasaš guolástannjuolggadusain. Guolástanvuoigatvuodaoamasteaddjit galget leat mielde ráhkadeamen plána. Deanu soahpamuša mielde plána árvvoštallojuvvo ja dárkkistuvvo dárbbu mielde.

Luondduriggodatguovddáš vástida Suoma hárrái dikšunplána válmmaštallamis, man dat galgá bargat ovttasráđiid Lappi EBJ-guovddážiin ja Deanu guolledoalloguovlluin. Suoma lálkkaaseheami mielde Eana- ja meahccedoalloministeriija galgá nannet dikšunplána. Suomas lea maiddáid Deanu soahpamuša ja njuolggadusa fápmuibidjanlágas paragrafa dikšunplána rievdadeamis man mielde Deanu soahpamuša 4 artihkkala 5 čuoggás oaivvilduvvon

dikšunplána nuppástusaide guoskevaš evttohusas nuppi oassebeallái mearrida Eana- ja meahccedoalloministeriija.

Jagiin 2017-2019 gárvejuvvui evttohus Deanu luossanáliid dikšunplánan. Plánaevttohus lea vuđolaš ja das leat váldon ovdan hálddašeapmi, lágat, luossaresurssaid dilli, guolásteami hálddašeapmi ja čuovvun- ja dikšundoaimmat. Plánaevttohusa vuodđun leamaš Deanu guolástussoahpamuš ja riikkaidgaskasaš ávžžuhusat, nugo NASCO várrogasvuodaprinsihppa. Dikšunplánaevttohus meroštalai goddomihttomeriid, maiguin geahččaluvvui sihkkarastit luossamáddodaga laskan, ja dat sisttisdoalai maiddái regulendoaimbajuid dainna áigumušain, ahte heivehit guolásteami luossamáddodaga ceavzimii.

Dikšunplánaevttohusas buktojuvvojit ovdan maiddái luossamáddodagaide čuohcci áitagat, nugo dálkkádatnuppástus, čáhcegeavaheami váikkuhusat, loššaeallit ja vierisšlájat, ja das guorahallojuvvoje maiddái vejolaš ealáskahttinprográmmat heajosmahttojuvvon náliid nannema várás. Dikšunplánas govviduvvui maiddái Suoma ja Norgga gaskasaš hálldahuslaš ovttasbargu, man koordinerejedje ovdalis máinnašuvvon luossanáliid dikšunbargojoavku ja luossanáliin čuovvun- ja dutkanjoavku. Dasa lassin plánaevttohus čilge erenoamáš viidát sámi vuoigatvuodaid, daid rievttálaš vuodu ja álgoálbmotsajádahkii laktáseaddji riikkaidgaskasaš ja našuvnnalaš soahpamušaid ja lágaid ja daid bokte sápmelaččaid vuoigatvuoda bargat árbevirolaš ealáhusaiguin, nugo guolástemiin.

Sámiid kultuvrralaš oktavuohhta Deanu luosain ja árbevirolaš guolástanvuoigatvuodaid sihkkarastin leige okta guovddáš beliin dán dikšunplánaevttohusas, ja dat sisttisdoalai vuđolaš guorahallama dan birra mo dát vuoigatvuodat galge váldojuvvot vuhtii luossahálddašeamis ja bivdoreguleremis. Dasa lassin plánas gieđahallojuvvoje luossamáddodagaid dikšuma sosiálalaš-ekonomalaš váikkuhusat sierra čanasjoavkkuide, dego báikkálaš guolásteddiide ja turismafitnodatdoliide. Plána ulbmilin lei doaibmat earret hálldahuslaš bagadussan, muhto maiddái geavatlaš giehtagirjin luossanáliid suvdilis hálddašeapmái ja guollebivdoreguleremii.

Eana ja meahccedoalloministeriija dáhtui plánaevttohusas cealkámušaid čakčamánu 2019¹⁶, muhto gostige almmolaš gálduin ii gávdno diehtu, ahte plána livččii nannejuvvon ja nu dat ii oro leamen fámus. Jearaime áššedovdiin dikšunplána birra ja vástádusat ja oaivilat dikšunplána birra ledje hui earáláganat. Deanu guolledoalloguovlu áššedovdiin lea dat jáhku ahte jagi 2019 dikšunplána leamašan fámus olles áigge. Earáid oaiviliin bodii ovdan girjáivuohta plána fámusleahkkima ja muđuige dan birra. Nuppiid mielde bargu 2019 plánan nogai bivdogildosii ja dat lea báhcán dán erenomáš dili geažil. Ovtta Norgga beale áššedovdi mielas plánaevttohus bázi plána dássái iige ovdánan šat.

¹⁶ <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=5200cb4c-1b96-4d50-a04c-df43c641ce2b>

Áššedovdiin ledje mánggalágan oainnut dikšunplána ávkkálaš- dahje dárbbášlašvuodas. Ovtta áššedovdi mielde dikšunplána sáhtášii leat ávkkálaš, jos das daddjošii mo Deanu soahpamuša geavatláččat galggašii ollašuhttit ja jos plánii boadášii oktasaš geavadat ja oktasaš vuolggasadji. Dál ii su mielas orron leamen nu.

Áššedovdit muitaledje, ahte Deanu luossanáliid dikšunjoavku guovvamánu 2025 čoahkkimis lea mearriduvvon dikšunplána ođasteamis. Seammás sii goittotge muitaledje, ahte sis ii leat diehtu mo Deanu luossanáliid dikšunplána ođasteapmi dahkko iige plána ođasteapmái leat sin dieduid mielde várrejuvvon resurssat.

4. Deanu hálddašeami hástalusat dán čielggadeami vuodul - Čuovvovaš lávkkít

4.1. Hálddašeami ulbmil dál muhtun muddui eahpečielggas, hálddašeapmi biedgguid ja váttis áddet - ja báikkálaš dásis orru uhcán váikkuhanváldi stáhtaid doaimmaide

Buvttiime álggus ovdan Deanu *hálddašeapmi* tearbma geavaheami hástalusaid. Hástalus dat lea oppalohkái, dál báhca eahpečielga govva das mii hálddašuvvo Deanus. Gáržžes oainnus hálddašeapmái gullá beare dat gii bivdá Deanu luosa, goas ja makkár vugiin. Dat lea diedusge logalaš go Deanuleagi čáhcegáddekultuvra lea vuodđuduvvan Deanu luosa ávkkástallamii ja ovdal luossa leamašan valjis. Deanu soahpamuša mielde hálddašeami ulbmil lea goittot viidásut: Deanučázádaga guollenáliid ávkkástallan ja hálddašeapmi ceavzilis vugiin sihke ekologaláččat, ekonomaláččat ja sosiálaláččat.

Hálddašeapmi orru dál maid hui biedgguid: mángga doaibmái ja dássái juhkkujuvvon ja rollat orrot badjálagaid dahje daid ráját ja doaibmaváldi eahpečielggas. Deanu dikšunplána orru dál leamen áidna áššegirji, mas hálddašeapmi lea smihtton eanet ollislaččat, muhto nugo áššedovdiságastallamiin bođii ovdan, dan sajádat ja mearkkašupmi ja lea eahpečielggas iige dat oro leamen geavahusas. Maiddái okta áššedovdi logai seammá: Ollislaš hálddašeapmi váilu.

Hálddašeami lea maid váttis áddet, go lea nu biedgguid. Lágat, ásašusat ja njuolggadusat leat nu olu, ahte galgá leat duohta siste áššiin ahte ádde mo hálddašeapmi doaibmá. Muhtun muddui dát lea áddehahtti go lea rádjáeatnu. Diehtujuohkin njuolggadusain ja hálddašeamis ii goittotge oro doaibmamin oba gaskkal guovddášoassebeliid. Dan nanne maid Deanu

luossanáliid dikšunplána stáhtusa eahpečielga dilli. Historjjálaš sivaiddat geažil sámiin leamaš uhcán luohhtámuš stáhta doaimmaide, iige heajos diehtojuohkin dan gal lasit.

Eahpeluohhtámuš loktanii mángii maid áššedovdiságastallamiin ja maiddá nu beliid, ahte stáhta ii oro luohhtimin báikkálaš dási doaibmiide. Áššedovdit maid lohke, ahte sii leat dáhkan evttohusaid ja stáhtadoaibmit sáhttet gal guldalit evttohusaid, muhto dát evttohusat eai váldo vuhtii. Muhtumat lohke sis leat njuolgut heajos gulahallan stáhtadoaibmiin.

Go áššegirjjiid geahččá ja doaibmiid lea kárten de orru nu, ahte stáhtat leat gal figgan ovddidit báikkálaš hálddašemi ja árbedieđu vuhtiiváldima. Deanu soahpamuša ja lágaid logadettiin orruge, ahte báikkálaš dási hálddašeapmi lea sakka ovdánan manimus 15 jagi áiggi. Áššedovdiságastallamiin bodii goittotge ovdan, ahte vaikke hálddašeapmi báhpára alde livččii báikkálaš dásis ja báikkálaččain galggašii leat vejolaš váikkuhit sierra proseassaid bokte, de stáhtat leat geavatlaččat doalahan viiddis válddi ja stivrejit mii báikkálaš hálddašeamis dáhpuhuvvá dahje ii dáhpuhuva. Dan stáhtadoaibmit barget geavatlaš váldegeavahemiin dahje gáržžes ruhtademiin báikkálaš doaibmiide. Báikkálaččat leat ovdamearka dihte guhká hállan luossaborriid váikkuhusain luossamáddodagaide. Das fuolatkeahhtá luossaborrii váikkuhusat leat guhká šiitojuvvon ja uhcán dutkojuvvon.

4.2. Iešguđet oainnut hástalusain goabbat beale rájá – dáhttu ovttasbargat gávdno muhto formála proseassat ovttasbargui ja gulahallamii váilot

Báikkálaš olbmui ja ásaheami Norggas ja Suomas leat iešguđet oainnut das, mii lea hástalus. Dát váttasmahtta gávdat oktasaš čovdosiid. Rájáid rastá orro leamen muhtin áššiin ovttaoaivilvuotta, nu mo árbediehtobarggus ja luossaborriid váikkuhusas Deanu lussii. Dás ovttaoaivilvuotta lea namalassii báikki olbmuid gaskkas, ii vealtatkeahhtá eiseválddiid ja dutkiid.

Norggas atnet stuorra váttisvuotta badjelmearálaš turisma Suomas, mii leamašan hehttehussan báikki olmmo oaggunvejolašvuodaide. Dán lassin Suomas lea dohkkehuvvon ođđa guolástanvuoigatvuođalaččaid joavku, namalassii bartaeaigádat, geat lea oastán báikki olbmui eatnama ja dávjá dasa laktáseaddji guolástanvuoigatvuođaid. Suoma bealde oaiviliin gullo mángii, ahte váttisvuodas laktásit mearraguollebivdui ja guollebiebmanrusttegiidda. Mearrabivdu goarida eamiluosa máddodagaide. Biebmanrusttegat bilidit vuonaid ekosysteimaid ja báhtaran biebmuosat áitet ja genehtalaš mánggabealatvuođa.

Áššedovdiságastallamiin bodii maid ovdan, ahte Norggas ja Suomas lea iešguđet oainnut maid buggeluosa birra. Guktot oassebealit leat dohkkehan, ahte buggeluossa ii boade šat jávkas Barentsábis ja dat šaddá figgat goargnut juohke nuppi jagi maid Detnui. Norggas buggeluossa lea meroštallojuvvon vahátlaš vierrošládjan, ja Norga ángiruššá eastadit dan goargnuma.

Suomas leat álgán ságastallamat das ahte buggeluossa sáhtášii leat resurssa, man sáhtášii sihke báiki olbmot ja maid mátkealáhus ávkástallat. Áššedovdiságastallamiin loktanii hui duodalaš fuolla Norgga rástábuođu váikkuhusain eamilussii ja muhtumat lohke dat buggeluosa galggašii maid gullat hálddašeapmái.

Árbedieđu vuhtiiváldin leamaš maddái jo guhká ovdan ságastallamiin ja dat leage viimmat váldon njuolggadusaide áššin mii galgá váikkuhit hálddašeami. Áššedovdit goittotge lohket, árbedieđu vuhtii váldimii eai leat dál doaibmi, luohtehahti ja systemáhtalaš vuogit ja doarvái viiddis proseassat. Dál biologat gártet skuvlejumi hága geahččalit háhkat dieđu ja mearridit maid ja mo váldit daid fárrui.

Áššedovdiságastallamiin ja áššegirjjiin bodii ovdan ahte rájaid rasttildeaddji oktasaš báikkálaš hálddašeapmái dahje oktasaš hálddašeami lasiheapmái lea dáhtu. Maddái dikšundoaimmat evttohuvvojedje. Áššedovdiságastallamiin bodii maid ovdan ahte báikkálaš hálddašeapmi dahje dan lasiheapmi eandaliige dán dilis lea dárbbášlaš, go eamiluosa dilli lea heittot, ja stuorra nuppástus leat jođus. Dál ovttasbargu lea ollu gitta das, ahte makkár beroštumit ja persovnnalaš oktavuodát ovttaskas olbmui, TF:s, guolledoalloguovllus, osolašgoddiin ja Sámedikkiin leat. Livččiige dehálaš vuodđudit proseassaid ovttasbarggu várás, vai dáhttu joavddašii geavadaga dássái.

4.3. Čuovvovaš lávkkat

Nugo ovdalis bodii ovdan doaibmiid gaskkas orru dávjá uhcán luohhtámuš. Jos hálddašeapmi galggašii leat buorre, de dat ferte buot dásiin leat dihtui vuodđuduvvon, čadačuovgi, ovddasvástideaddji ja fáttmasteaddji. Dat gáibida luohhtevašvuoda báikkálaččaid, eiseválddiid ja dutkiid gaskkas. Jos báikkálaš hálddašeami galggašii nannet ja ovdánahttit de lea dehálaš nannet luohhtámuša ja ovttasbarggu iešguđet doaibmi/berošteddjiid/intreassaoassebeliid gaskkas. Mihttomearrin barggu joatkimis sáhtášii leat oktasaš beroštumi meroštallan ja dan gávnaheapmi mii ferte hálddašuvvot, ná sáhtášii ásahišgoahtit vuodu oktasaš báikkálaš hálddašeapmái. Evttohetne ahte bargu jotkojuvvo čuovvovaš mihttomeriin ja doaimmain:

- Diehtujuohkima buorideapmi Deanu dálá hálddašeami birra buot oassebeliid gaskkas
- Joatkkat barggu sajáidahttit árbedieđu geavaheami diedálaš dieđu bálddas
- Inspirašuvnna ja fámuiduhttima geažil oahpásmuvvat sihke riikadásis ja riikkaidgaskasaččat álgoálbmogiid báikkálaš hálddašanmálleide
- Oktasaš hálddašeami vuodu huksen dainna ahte guorahallat oainnuid ja vugiid lasihit Deanu báikkálaš hálddašeami viidát čielggadeamen

Gáldut

Birasdirektorahta (Miljødirektorat): <https://www.miljodirektoratet.no>

Dálkkádat ja birasdepartemeantta (Klima- og miljødepartementet) neahttasiiddut: <https://www.regjeringen.no/no/dep/kld/organisasjon/id692/>

Deanučázádaga guolástanhálddahus (Tanavassdragets fiskeforvaltning, TF): <https://tanafisk.no>

Deanu guolledoalloguovlu (Tenon kalatalousalue): <https://www.tenonkalatalousalue.fi>

Eana- ja meahccedoallo-ministeriija (Maa- ja metsätalous-ministeriö): www.mmm.fi

Deanu luossanáliid dikšunplána, evttohus cuoŋománnu 2020

Lappi ealáhus, johtolat ja birasguovddáš (Lapin elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus): <https://www.ely-keskus.fi>

Lausuntopalvelu: Lausuntopyyntö tenon lohikantojen hoitosuunnitelmasta, lausuntopyynnön diaarinumero: VN/11509/2020, <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=5200cb4c-1b96-4d50-a04c-df43c641ce2b>

Luondduriggodat-guovddáš (Luonnonvarakeskus, Luke): <https://www.luke.fi/fi>

Luossahálddašeami diedalaš ráddi (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning VRL): <https://www.vitenskapsradet.no>

Luossahálddašeami diedalaš ráddi (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning VRL): Anbefaler at det ikke åpnes for sjølaksefiske i Finnmark, <https://vitenskapsradet.no/Nyheter/anbefaler-at-det-ikke-229pnes-for-sj248laksefiske-i-finnmark>

Norgga luonddudutkama instituhtta NINA (Norsk institutt for naturforskning): <https://www.nina.no>

Norgga-Suoma rádječázádatkommišuvdna (Suomalais-norjalainen rajajokikomissio/Norsk-Finsk Grensevassadragskommisjon) <https://prosjekt.statsforvalteren.no/nb/GVK/>

North Atlantic Salmon Conservation Organization (NASCO): <https://nasco.int>

Romssa ja Finnmárkku stáhtahálddašeaddji (Statsforvalteren i Troms og Finnmark): <https://www.statsforvalteren.no/troms-finnmark/>

Sámediggeráddi: Beaiveálgu julggáštus, <https://nsr.no/wp-content/uploads/2021/10/beaiveálgu-julggáštus.pdf>

Sámediggeráði čilgehus luosa birra 2021, https://sametinget.no/_f/p1/i5e9bb0b3-5a9b-48d1-8dd1-f638acce94ff/samediggeradi-cilgehus-luosa-birra.pdf

Sámediggi Norggas: Diddi, luosjuolgi, goadjin ja duowvi. Sámediggediedáhus luosa birra 2021, https://sametinget.no/_f/p1/i7660483d-1691-4879-8264-4e76e1ed1bd8/diddi-luosjuolgi-goadjin-ja-duowvi-samediggediedahus-luosa-birra-2021.pdf

Sámediggi Norggas: www.samediggi.no

Sámediggi Suomas: www.samediggi.fi

Sannhets- og forsoningskommisjonen: Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen, <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2022-2023/dok19-202223.pdf>

Stáhtahálddašeaddji: <https://www.statsforvalteren.no/nb/>

Suoma birasguovddáš (Suomen ympäristökeskus SYKE): <https://www.syke.fi/fi>

Tanavassdragets fiskeforvaltning: Vedtekter for tanavassdragets fiskeforvaltning. Vedtatt av TF i

møte 28.02.-01.03.2019, <https://tanafisk.no/wp-content/uploads/2019/03/VEDTEKTER-for-TF-.pdf>

Tenojoen lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmä, https://www.luke.fi/fi/tenojoen_tutkimusryhma

Lágat ja láhkaásaheapmi

Finlex: Kalastuslaki 379/2015, <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2015/379>

Lovdata: Instruks for statsforvaltere, https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1981-08-07-3642/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Finlex: Suomen ja Norjan välinen sopimus kalastuksesta Tenojoen vesistöissä (42/2017), https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2017/20170042/20170042_2

Eduskunta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_9+2024.aspx

Lovdata: Lov om laksefisk og innlandsfisk mv. (lakse- og innlandsfiskloven), LOV-1992-05-15-47, Lov om laksefisk og innlandsfisk mv. (lakse- og innlandsfiskloven) – Lovdata, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-05-15-47>

Lovdata: Forskrift om lokal forvaltning av fisk og fisket i Tanavassdraget, Finnmark (Tanaforskriften), FOR-2011-02-04-119

Lovdata: Lov om Retten til Fiskeri i Tanavasdraget i Finmarkens Amt., LOV-1888-06-23-1, <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1888-06-23-1/§1>

Lovdata: Forskrift om fiskerettens utøvelse i Tanavasdraget, Finnmark, FOR-1911-04-01-2 <https://lovdata.no/dokument/LFO/forskrift/1911-04-01-2>

Lovdata: Lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark (Finnmarksloven), LOV-2005-06-17-85, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-85>

Lovdata: Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), LOV-2009-06-19-100, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>

Mildosat

Mielddus 1: Struktuvrragovva Deanu hálddašeamis

Mielddus 2: Ásahusat ja daid rollát luossa/guollehálddašeamis ja Deanu hálddašeamis